

SALAM OLSUN TÜRK YURDUNA

TƏBRİZƏ, İRƏVANA, BÜTÖV AZƏRBAYCANA!!!

Aynur Talibli
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Tarix və Mədəniyyət Araşdırmaları Bölümü. Müstəqil.az saytının Türkiyə üzrə müxbiri, xüsusi olaraq "Ədalət" qəzeti üçün

Sizlərlə uşaqlıqdan yadımda olan bir andan bəhs edərək yazıma elə başlamaq istərdim. Biz məktəbdə, daha doğrusu ibtidai sinifdə oxuyanda müəlliməm bizlərə vətənlə bağlı şeirlər əzbərlərdi. Bir gün mənə əzbərləməm üçün şeir gətirdi və dedi ki, "Bunu yaxşıca əzbərlə, təbiri oxuyaçaqsan". Şeir yazılan vərəqi aldım və bu misralar yazılırdı:

Niyə ikidir adın?

**Ay sənə qurban canım,
Cənub Azərbaycanım,
Şimal Azərbaycanım!**

Şeiri oxuyunca həqiqətən təəccübləndim, o yaşlarda "niyə?" mənim vətənimin ikiye bölündüyünü anlama bilmirdim. Həm Azərbaycana niyə Cənub-Güney və Şimal-Cənub deyə adlandırıldığını da anlamırdım. Sonradan müəlliməm izah etdi ki, bizi böldülər, parçaladılar. Arazın o tayında bizlərlə eyni qandan, eyni candan olan soydaşlarımız var. Bizi rusların və farsların ayırdığını, ananın burda, oğulun o tayda, qardaşın burda, bacının o tayda qaldığını, sadəcə həsrətlə illərlə yol gözlədiklərimdən bəhs etdi. Düşündüm ki, mənim torpağımı, mənim vətənimin necə olur ki, fars və rus bölür, hansı səbəbdən, niyə?! Bu suallar məni çox narahat edirdi, aldığım cavablar məni qane etmirdi. Bəlkə də o zamanlar siyasət nə olduğunu bilmədiyim üçün anlamırdım.

Amma yaşa dolduqca dünya siyasətinin çirkin və riyakar üzünü anladım. Zamanla Azərbaycanın ikiye yox, bir neçə parçaya bölündüyünü öyrəndim. Cənubi Azərbaycan, Şimali Azərbaycan, Qərbi Azərbaycan və s.

Bütün bu gerçəkləri öyrəndikdən sonra məni çox üzən bir halda, Azərbaycan Türk cəmiyyətində özümüzün özümüzü bölməsi, parçalaması oldu. Belə ki, Güney Azərbaycanlıya "həmşəri", Qərbi Azərbaycanlıya "yeraz" deyildiyinin də zaman-zaman şahidi olduq. Bu həqiqətən heç bir şəkildə doğru olmayan bir yanaşmadır. Bu yanaşma adını qeyd etdiyimiz xarici qüvvələrin işləridir. Yəni onlar Azərbaycanı parçalamaqla qalmaq, soydaşlarımızı bir-birindən uzaqlaşdırmağa, öتكiləşdirməyə də çalışıblar. Bunun nəticəsində "həmşəri", "yeraz" kimi anormal və bölücü ifadələr meydana çıxmışdır. Amma zamanla Azərbaycanımız Müstəqil və Azad oldu. Bununla da, bu doğru olmayan ifadələr tədricən soydaşlarımız arasında istifadə olunmur və bizlər Azərbaycanımızın bütünlüyü üçün çalışır və bunu hər sahədə müdafiə edirik. Bu yazımda sizlərlə Cənubi-Güney Azərbaycanımızdan, Qərbi Azərbaycandan, bizi bölən qüv-

vələrdən və Azərbaycan türklərinin yaxın tarixindən bəhs edəcəyik.

Oğuz Türk yurdu olan Azərbaycan, I Pyotr (1696-1725) zamanından başlayaraq çar Rusyasının yayılma siyasətinin əsas üsürü olan, işğal planları arasında önəmli bir yer tutmaqda idi. XVIII əsrdə xanlıqlara bölünmüş Azərbaycanı 1786-cı ildə siyasi məqsədlərlə gəzmiş olan Rus polkovnik (subayı) Burnaşev, buradakı Şəki, Qarabağ, Quba, Şamaxı, Bakı, Naxçıvan, Gəncə, Təbriz, Ərdəbil, Xoy, Urmiyə, Taliş, Marağa, Maku xanlıqlarının bəzilərinin idarə quruluşunu yarı bağımlı,

Azərbaycan ikiye bölündü. Azərbaycanımızın bölünməsi də bu düşmənlərin ən gözde örnəklərindəndir. Dünya tarixinin ən acımasız və ən rəzil müqavilələrindən bəhs edərək sözsüz Gülüstana və Türkmənçay müqavilələrini də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Heç bir hüquqa və ədalətə sığmayan bu müqavilələrlə Azərbaycan Türk yurdu və Azərbaycan Türkləri özlərinin xəbəri və istəyi olmadan, iki yadın - Rusiya və İranın istəyi ilə bölündü, parçalandı. Bu müqavilələrin nə qədər acımasız və ədalətsiz olduğunu müqavilələri incələyincə daha aydın görürük. Belə ki,

bəzilərinin isə bağımsız olduğunu dəqiqləşdirmişdir. Bunlardan Urmiyə, Şəki, Qarabağ, Quba və Xoy xanlıqları, digərlərinə görə daha güclü idi. XVIII yüzilin ikinci yarısında, bu xanlıqların xanları, hər biri ayrı-ayrılıqda siyasal gücləri artırıdınca, Azərbaycan xanlıqlarını öz - yönətimlərində - idarələrində bir dövlət kimi toplamaq amacını-məqsədini güdməkdə idilər. Güney Azərbaycanda Urumiyə Xanı Fətəli Xan Əfşar, Quzey Azərbaycanda isə Şəki xanı Hacı Çələbi və Quba xanı Fətəli xan Qubalı bu məqsəd üçün çabalamışdır. Lakim müvəffəq ola bilməmişdir.

18-ci yüz ilin sonlarında Quzey Azərbaycandakı xanlıqları da (bütün Güney Qafqazı) hakimiyyəti altına almağa çalışan İran hakimiyyəti ilə Rusiya arasında bir çox çatışmalar, savaşlar oldu.

3 yanvar 1804-cü il tarixində Gəncə xanı Cavad xanın güclü dirənişinə baxmayaraq buna qarşın ruslar Gəncə qalasını işğal etdilər. Cavad xan və oğlunun da ön saflarda can verdiyi savunmada, çox qan döküldü.

10 iyul 1804-cü il tarixində Rusiya ilə İran arasında savaş başladı. Rus Ordusu, bir-birinin ardıyla, Qarabağ, Şəki, Şirvan, Quba, Bakı, Lənkəran xanlıqlarını ələ keçirdi. Beləcə, quzeydəki bir çox xanlıq Rusiyanın hakimiyyətinə girdi. Qacar ordularının rusları durdurma çabaları başarısızlıqla nəticələndi. Bunun sonucunda, İran ilə Rusiya arasında 1813-cü ildə rəzil və tarixin ən ədalətsiz müqaviləsi imzalandı.

Sizlərin də biliyiniz kimi vətənimiz

bölünən Azərbaycan torpaqları olduğu halda ruslar və farslar xüsusi ilə Azərbaycan adını bu iki anlaşmanın heç birində qeyd etmir və bu yolla da işğalçılıqlarını gizlətməyə çalışmışlardır. Digər tərəfdən bu anlaşmaların yalnız Rusiya və İranın istəyi ilə olduğunu düşünürsəniz, yanılırsınız. Azərbaycanı bölən bu məlum sazişlərdə ingilis və fransızların xüsusi "əməyi", "çabası" vardır. Bunu doğrulayan bilgiler vardır. Örnək olaraq Rusiya tərəfindən bölücü Gülüstana müqaviləsini imzalayan general Ratişevin yazışmalarını göstərə bilirik. Belə ki, Ratişev ingilis diplomat olan Qor Uzeleyə "İran dövləti ilə ümumrusiya imperiyası arasında "əbədi sülh haqqında traktat" kimi təqdim olunan Gülüstana müqaviləsinin bağlanılmasında İran Qacar hakimiyyətini niyyətəndirməyə nail olduğu üçün minnətdarlığını bildirmişdir.

Beləliklə, öncədən də qeyd etdiyimiz kimi İran ilə Rusiya arasında 13 oktyabr 1813-cü ildə Qarabağın Gülüstana adlı bir kəndində müqavilə imzalandı və adı da bu məkandan qaynaqlanır. Müqaviləni İran tərəfdən şahın vekili Mirzə Əbdülhəsən xan, Rusiya tərəfdən isə Ratişev imzaladı.

Bu ədalətsiz anlaşmanın izmalandığı anı Türk dünyasının görkəmli şairi Bəxtiyar Vəhəbzadə öz sözləri ilə çox gözəl əks etdirir:

**İpək yaylığıyla o, asta-asta
Silib eynəyini gözüne taxdı.
Əyilib yavaşca masanın üstə
Bir möhürə baxdı, bir qola baxdı.**

**Kağıza həvəslə o da qol atdı,
Dodağı altından gülümsəyərək.
Bir qələm əsrlik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılınc tək.
Öz sivri ucuyla bu lələk qələm,
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.
Başını qaldırdı,
Ancaq dəmbədəm
Kəsdilər səsini Azərbaycanın.
O güldü kağıza qol çəkən zaman,
Qıydı ürəklərin hicran səsinə.
O güldü haqq üçün daim çarpışan
Bir xalqın tarixi faciəsinə.
Əyləşib kənarında topsaqqaq ağa,
Hərdən mütərcimə suallar verir.
Çevrilir gah sola, baxır gah sağa,
Başını yelləyib təsbeh çevirir.
Qoyulan şərtlərə razıyıq deyə,
Tərəflər qol çəkdi müahidəyə...
Tərəflər kim idi? Hər ikisi yad!
Yadlarını edəcək bu xalqa imdad?!**

"Əbədi barış və dostluq" anlaşması olaraq adlandırılan bu müqavilə ilə Oğuz Türk yurdu Azərbaycan və Oğuz Türkü olan azərbaycanlılar iki parçaya bölündü. Bu nəticə güc və ədalətsizliyin, gücünü birləşdirməyə nail olmayan Türk millətinə qarşı bu günədək qazanılan bir düşmən zəfəri oldu.

11 maddədən ibarət olan bu anlaşmaya görə Rusiya və İran arasındakı sərhəd xətti Araz çayı olaraq qəbul edildi və Azərbaycan - Quzey Azərbaycan və Güney Azərbaycan olaraq ikiye bölündü.

Bunun acısını, ağrısını illərlə soydaşlarımız yaşadı və yaşayır. Bu gün də fars zülmünə məruz qalıb öz ana dillərində təhsil ala bilmir və öz torpaqlarında farslar tərəfindən ötkiləşdirilir, zülmə məruz qalırlar. Qardaşı-qardaşdan, iki səvəni bir-birindən və yurdundan ayrı salan bu acımasız anlaşma soydaşlarımızın ürəyində sağalmaz yara açdı. Sonralar, xalq arasında çox yaygınlaşan bu dörtlük, bir ulusun-millətin bölünmüşlüyünün ürəkərdə yaratdığı ortağ acının yansması oldu:

**Arazı ayırdılar
Qum ilə doydurdular
Mən səndən ayrılmazdım
Zülm ilə ayırdılar.**

Bu ədalətsiz müqavilədən bir müddət sonra yeni bir müqavilə imzalama gərəyi duyan bölücülər işğalçı siyasətlərinə davam etdilər. İran hakimiyyəti, Gülüstana müqaviləsi ilə Güney Qafqazdakı torpaqlarından vaz keçmək istəməirdi. Bu dəfə də İngiltərə və Fransanın yardımı ilə itirdiyi torpaqları geri alma savaşına girmişdi. Öncədən də qeyd etdiyim kimi Azərbaycanın bölünməsinə ruslar və farslar qədər ingilislər və fransızlar da xüsusi "canfəşanlıq" göstərirdilər. Çünki onlar Azərbaycan Oğuz Türk yurdunu "yağlı tike" olaraq görürdülər. Vətənimizin verimli torpaqlar, gözəl iqlimi, təbii sərvətləri və statejik önəmi yadların iştahını qabardırdı. Ümumiyyətlə, sizlərə açıqca bildirə bilərəm ki, ruslar, farslar və avropalı işğalçılar daima türklərə qarşı "böl, parçala və ud" siyasətini həyata keçirmişlər.

(Ardı 11-ci səhifədə)

SALAM OLSUN TÜRK YURDUNA

(əvvəli 10-cu səhifədə)

16 iyul 1826-ci il tarixində quzey xanlıqları geri almaq məqsədi ilə başlanılan bu savaflarda Abbas Mirzənin rəhbərliyi altında İran ordusunun yenilgisi nəticəsində 10 fevral 1828 -ci il tarixində yeni başqa bir ingilis diplomatın, İngiltərənin səfiri MakDonaldın vasitəçiliyi ilə Təbriz yolunun üstündə yerləşən Türkmənçay kəndində I Nikolay ilə Fətəli şah arasında sülh müqaviləsi imzalandı. Bu anlaşmaya görə, Naxçıvan və Rəvan (İrəvan) xanlıqları da Rusiyaya verildi. Rusya, 1850 -ci ildə Rəvan xanlığından İrəvan vilayəti yaradaraq gələcəkdə quraçaqları qondarma "Ermənistan"ın təməlini atdılar. Həqiqətdə isə İrəvan torpaqları ən qədimdən türk-müsəlman yurdu olmuş, düşmən qüvvələri qarşısında möhkəm dayanmışdı. Hətta rus-İran müharibəsində burada yaşayan azərbaycanlı türklər çarın işğalçı qoşunlarına qarşı qəhrəmancasına döyüşmüşdülər.

Ruslar Türkmənçay müqaviləsinin 14-cü maddəsi çərçivəsində, İran erməniləri, yəni 40.000 dən çox erməni Güney Qafqaza, özəlliklə Rəvan, Naxçıvan və Qarabağ bölgələrinə köç etdirdi. Ermənilər Türkmənçay müqaviləsinin şərtlərindən çox məmnun idilər. Tarixçilər erməniləri Türkmənçayın övladları adlandırdılar, çünki Türkmənçay müqaviləsindən əvvəl ermənilər, demək olar ki, torpaqsız olublar. Erməni tarixçisi Anahid Terminasın qeyd etdiyi kimi, "ermənilər 1917-ci ilədək Qafqazın heç bir məntəqəsində çoxluq təşkil etməmişlər və onların müəyyən bir əraziləri də yox idi".

Beləliklə Rusiya Qafqazı xristianlaşdırmaq siyasətinə son sürətlə həyata keçirmiş olurdu. "Xristianlaşdırma" siyasəti nəticəsində, XX əsrin əvvəlinə qədər 1.300.000 erməni, qeyd edilən bölgələrə köçürüldü. Bu erməni topluluqlarının bir qismini Qarabağın dağlıq bölgələrindəki torpaqlara yerləşdirdilər. Beləliklə sözü gedən torpaqları erməni yerləşim bölgələri halına gətirdilər. Azərbaycanın bugün yaşadığı Qarabağ sorununun təməlləri ruslar tərəfindən böyük 188 il öncəsində atılmışdır.

Sizlərə Azərbaycanımızın işğalçılar tərəfindən necə bölündüyündən bəhs etdim. Bizi hər zaman bölən, parçalayan qüvvə olan farslar və ruslar, bunu Türk millətinin birliyindən duyduqları böyük qorxuya əsaslanaraq edirdilər. Bu günlərdə özlərini siyasətçi, akademik və ya millət vəkili hesab edən yaşını, başını almış bəzi işbazlara Azərbaycan Türk Tarixini incələməyi məsləhət görəəm. Bəziləri deyəsən xarici qüvvələrin (rusların və ermənilərin) xüsusi sifarişi ilə heç də tarixi gərəyi olmayan safsataları millətin beyninə yeritmək istəyir. Azərbaycanı bölən, parçalayan qüvvə olan rusları və yenə xristian qardaşları olan erməniləri İrandan Azərbaycan türklərinin tarixi torpaqları olan İrəvana və Qarabağa, Naxçıvana, Bakıya xüsusi işbazlıqla və işğal siyasəti ilə köçürən rusların, Rus İmperiyasının Azərbaycanın qurulmasında necə bir rolü ola bilər? Təbii ki, heç bir rolü yoxdur! Əksinə ən ağır zərbəni Azərbaycan türklərinə tarix boyu rus və fars hakimiyyətləri vurmuşdur. Bəziləri idda edir ki, Azərbaycan xalqının formalaşmasında rusların rolü var. Özlərini akademik və siyasətçi adlandıran ruspərəstlərə söyləmək istərdim ki, sizin Azərbaycan xalqı dediyiniz Azərbaycan Oğuz Türkləri minilliklər boyudur vardır və formalaşmışdır! Türklər hər zaman dövlət qurmuş və xalqları yönəldib. Ruslar sizin o sevdiyiniz rus imperiyası, Azərbaycan xalqını yox, erməni xalqının formalaşmasında qondarma Ermənistanın yaradılmasında böyük rol oynamışlardır. Sizin söylədikləriniz QƏDİM VƏ KÖKLÜ TARİXƏ MALİK OLAN BİZ AZƏRBAYCAN TÜRLƏRİNƏ VƏ ŞƏHİDLƏRİMİZƏ QARŞI BÖYÜK TƏHQİRDİR. Sizin rus sevdanız bizim Azərbaycanımızın bütövlüyünə zərər verir və hər zaman vermişdir. Azərbaycan müstəqil Türk dövlətidir və bizlər müstəqilliyimizi şəhidlərimizin qanı ilə əldə etmişik! Bizim Müstəqil dövlətimiz və dövlət başçımız vardır! Siz hansı hüquqla bizləri rus işğalçılarının meydana gətirdiyi qondarma bir xalq kimi qələmə verməyə çalışırsınız? Azərbaycanın müstəqilliyini əsla bu qara və məkirli düşüncələrinizlə kölgələyə bilməyəcəksiniz! Bizlərin bu dövərdə də Mübariz və Fərid kimi canını fəda etməyə hazır ərlərimiz, igidlərimiz vardır!

Son zamanlar dəb halına gəlib, yerindən qalxan "Türk milləti deyilik" və ya "ruslar Azərbaycanın qurulmasında xidmət edib", "ruslar dəstəkləyib" kimi safsatalar yaymağa çalışır. Azərbaycanın mərhum lideri, dövlət başçısı Heydər Əliyev "Türkiyə və Azərbaycan bir millət iki dövlətdir" deyə söyləmiş və bu yöndə siyasət həyata keçirmişdir! Siz hansı haqla bu siyasətə qarşı çıxırsınız? Digər tərəfdən görünür siz, Bakının mərkəzində yerləşən "ŞƏHİDLƏR XİYABANI"nı heç ziyarət etməmişsiniz. Çünki orda yatan şəhidlərimizi görə birisi əsla "ruslar Azərbaycanın qurulmasına xidmət etmişdir" deyə bilməz! Əgər Azərbaycanın Şərqdə İLK CUMHURİYYƏTİ qurmasına dəstək və xidmət edənlərin kim olduğunu bilmək istəyirsinizsə, sizə yenidən ŞƏHİDLƏR XİYABANINI ZİYARƏT ETMƏYİ MƏSLƏHƏT GÖRÜRƏM. ORAYA ZİYARƏTƏ GEDİNCƏ AZƏRBAYCAN TÜRK yurdunu erməni, rus quldurlarından xilas etməyə dəstək üçün gələn Anadolu Türkü soydaşlarımızı, İstanbuldan yola çıxan Türk ordusunun əsgərlərinin yeni Türkiyənin dörd bir yanından gələn qardaşlarımızın məzarını mütəq ziyarət etməyinizi məsləhət bilirəm. O zaman anlayacaqsınız kimlər bizlərə dəstək olmuşdur. Bütün bu gərəkləri inkar etsəniz o şəhidlərin qanı və Azərbaycan torpağının havası suyu sizlərə haram olar! Bu arada sizlərə Mustafa Kamal Atatürkün bu sözlərini xatırlatmaq istəyirəm "Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir". Yəni çox yox, azacıq tarixi araşdırın gərəkləri görə bilər.

Bu səbəbdən qərəzli və bölücü düşüncədə olanlar yolu yol deyildir!

P.S. Hə zaman öz məsləhətləri və dəyərli bilgiləri ilə dəstək olan Türk komutan İshak Çelik bəyə təşəkkürümü bildirirəm!